

ZÁPADOČESKÁ UNIVERZITA V PLZNI

FAKULTA PEDAGOGICKÁ
Katedra výtvarné výchovy a kultury

Pohyb krajinou
Diplomová práce

Bc. Barbora Sefzigová
Učitelství pro SŠ – obor Vv/Čj

Vedoucí práce: MgA. Mgr. Stanislav Poláček

23. 6. 2019

Prohlašuji, že jsem práci vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a zdrojů informací.

23. 6. 2019

.....
vlastnoruční podpis

Poděkování: Chtěla bych poděkovat vedoucímu práce MgA. Mgr. Stanislavu Poláčkovi za trpělivé, ochotné vedení diplomové práce, cenné rady a poskytnutí připomínek.

Dále chci poděkovat ZŠ T. G. M. Rokycany za možnost odučit připravenou hodinu v 7.A.

ANOTACE

Předmětem diplomové práce se stává soubor šesti černobílých kreseb středního formátu, v jednom případě se jedná o velkoformátovou kresbu. Obrazy jsou nakreslené výhradně přírodninami. Použita byla černá akrylová barva v různých tónech. Cílem kvalifikační práce je vytvoření kreseb a následné použití přírodnin jako kresebného prostředku ve výtvarné výchově s ohledem na rozvoj tvořivosti. Odučená výuková jednotka a reflexe hodiny slouží k propojení souboru kreseb na téma Pohyb krajinou s praktickým využitím přírodnin v hodinách výtvarné výchově.

The topic of the thesis is a set of six middle-sized black-and-white drawings, in one case it is a large-format drawing. The paintings are drawn exclusively by natural materials. Black acrylic paint was used in different tones. The aim of the thesis is to create drawings and use them as a drawing tool in art education with regard to the development of creativity. The lesson and its feedback are used to link the set of drawings on the topic of "Movement through the Landscape" with the practical use of natural materials in the art education.

OBSAH

1 Úvod.....	5
2 Teoretická část.....	6
2.1 Historicko-umělecký kontext.....	7
2.1.1 KRESBA.....	7
2.1.2 Krajinářství.....	7
2.1.3 kresba krajiny.....	8
2.1.4 kompozice.....	9
2.2 současná tvorba.....	9
2.2.1 Ivan Exner.....	10
2.2.2 Alena Kožená	10
2.2.3 Lenka Falušiová.....	11
2.3 Tvořivost ve výtvarné výchově	11
2.3.1 Tvořivost.....	11
2.3.2 tvořivé schopnosti.....	12
2.3.3 Zásady tvořivosti.....	12
3 Praktická část.....	13
3.1 Didaktická příprava.....	13
3.1.1 Reflexe odučené hodiny.....	16
3.2 pohyb krajinou.....	20
3.2.1 Soubor kreseb.....	20
3.2.2 skici.....	21
3.2.3 Průběh.....	21
3.2.4 Kresebné prostředky (viz přílohy).....	21
3.2.5 předloha.....	22
3.3 interpretace jednotlivých kreseb.....	22
3.3.1 Obraz 1, velikost B1, formát na výšku (viz přílohy).....	22
3.3.2 Obraz 2, velikost B1, na šířku (viz přílohy).....	22
3.3.3 Obraz 3, formát B1, na výšku (viz přílohy).....	23
3.3.4 Obraz 4, formát B1, na šířku (viz přílohy).....	23
3.3.5 Obraz 5, formát B1, na výšku (viz přílohy).....	24
3.3.6 Obraz 6, formát 103 × 180, na šířku (viz přílohy).....	24
4 PŘÍLOHY.....	25
5 ZÁVĚR	29
6 resume	30
7 Seznam použitých zdrojů.....	31
8 Seznam obrázků.....	32

1 ÚVOD

Diplomová práce pojednává téma Pohyb krajinou. Zásadou pro vypracování bylo 7 kreseb středního formátu na zmíněné téma Pohyb krajinou. V průběhu kresby vzniklo 5 středních formátů a jeden větší formát zastupující dva zbylé. Diplomová práce nenavazuje na bakalářskou, přestože některé postřehy získané v rámci teoreticko-praktické bakalářské práce spolu souvisí. Souvislost spatřuji ve vnímání černé barvy žáky.

Volbou tématu Pohyb krajinou byl kladný vztah k přírodě. Zadání diplomové práce ve mně evokovalo „pohyb krajinou po papíře“. Na základě své první asociace jsem se rozhodla použít k vytvoření kreseb pouze přírodniny, jako jednotlivé části krajiny, které se „hýbou“ po papíře. Cílem diplomové práce je upozornit na potlačování tvořivosti ve výtvarné výchově při práci s přírodninou prostřednictvím kreseb ztvárněných výhradně přírodninami.

Součástí teoretické části práce je stručný historicko-umělecký kontext zahrnující definici kresby, obor krajinářství ve výtvarném umění a s ním související kompozici. Obsahuje také také kontext tvorby současných krajinářů. Následuje kapitola, která se zabývá pojmem tvořivost ve výtvarné výchově, uvádí tvořivé schopnosti a zásady tvořivého vyučování.

Praktická část zahrnuje edukační, didaktickou část s návazností na zpracovaný soubor kreseb – Pohyb krajinou. Nejprve je představena příprava odučené hodiny, následuje její reflexe a interpretace vybraných žákovských prací. Pokračuje samotnou interpretací jednotlivých kreseb, které jsou součástí praktické kvalifikační práce. V závěru praktické části jsou interpretovány jednotlivé kresby, které vznikly v rámci zadání kvalifikační práce.

Poslední kapitola nese název tématu diplomové práce. Tedy Pohyb krajinou. Bude zde popsán průběh práce, skici a jednotlivé fáze tvorby. Následně budou interpretovány jednotlivé obrazy v pořadí, ve kterém byly nakresleny. Jedná se o cyklus šesti kreseb krajiny zachycující převážně stromy v různých podobách v jednotlivém či hromadném zobrazení. Všechny kresby jsou zachyceny na kartonu velikosti B1. Jeden z nich zastupuje větší formát a to 103 x 180 cm. Z toho 3 kresby na výšku a 3 na šířku.

2 TEORETICKÁ ČÁST

Teoretická část kvalifikační práce je rozdělena do dvou kapitol. První je zaměřena na definici kresby, obor krajinářství ve výtvarném umění v historicko-uměleckém kontextu. Zahrnuje také kontext tvorby současných krajinářů. Druhá kapitola se týká tvořivosti ve výtvarné výchově.

2.1 HISTORICKO-UMĚLECKÝ KONTEXT

Zahrnuje stručnou definici kresby, volbu kresebných materiálů, vývoj krajinářství. Zmínka v této kapitole patří také kresbě krajiny a v závěru zákonitosti kompozice.

2.1.1 KRESBA

Kresba je jedním z výrazových prostředků ve výtvarném umění, která si zakládá prostřednictvím zvoleného nástroje na lineární stopě a zároveň na materiálu, kterým je stopa realizována.

Kresebné nástroje mohou zastupovat štětce, pera. Nástrojem kresby může být přímo samotný materiál. V tomto případě hovoříme o tužce, rudce či uhlu. S použitím jakéhokoliv kresebného prostředku a materiálu nese výsledné výtvarné dílo kresebný nebo malířský charakter. Ve výsledku záleží na zvolení míry valérových přechodů a tónů. Světelné odstupňování barev je charakteristické pro valérovou malbu. Zohledňuje tónovou hodnotu barvy tzn. různou intenzitu.

S ohledem na funkci kresby lze tento výrazový prostředek vnímat jako přípravnou fázi grafického, malířského či sochařského díla. Kresba zastává funkci náčrtu, studie, skici, ale také samostatného díla. ¹

Při volbě materiálu a techniky přihlížíme k záměrům, námětům a požadovanému charakteru výsledné kresby. Technika kresby závisí na volbě kreslicích prostředků. Kresba nabízí volbu nástrojů umožňujících vytvořit širokou nebo úzkou stopu. Širokou stopu tahů zajistí uhly, rudky, křídly. Tužky, rákosová pera, kuličková pera či dřevěná pera zastupují prostředky zanechávající stopu úzkou. ²

1 BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 978-80-200-1909-7.

2 TEISSIG, Karel. *Technika kresby: průvodce pracovními postupy a dějinami kresby*. Praha: Artia, 1986. Umělcova dílna.

2.1.2 KRAJINÁŘSTVÍ

Malířský, kreslířský, ale také grafický obor krajinářství představuje tvorbu zachycující lidským zásahem nedotčenou – volnou krajinu i krajinu, do níž zasáhl lidský faktor.

Krajina zastává funkci pozadí výtvarných děl či zcela samostatný motiv umělcova vyjádření. Jako každý motiv podléhá krajina vývojovým změnám společnosti, tradic.

Nejstarší zachycenou krajinu zaznamenává asyrské umění v podobě reliéfů. V tomto případě se jedná o krajiny ornamentálního charakteru. Motiv krajiny v Egyptě znamenal představu o zemi mrtvých. Středověk navazuje na antickou krajinu a její obraz podává v podobě symbolických náznaků, obvykle v knižní malbě.

K novým vývojovým možnostem dochází v Itálii od 12. stol. Krajina je stále komponovaná a tvoří pozadí pro figurální náměty. Perokresba Leonarda da Vinci je považována za první doklad osamostatněné krajiny, dále akvarely Albrechta Dürera či první malba krajiny A. Altdorfera.

Na přelomu 16. a 17. století vzniká v Itálii typ zobrazování ideální komponované krajiny (N. Poussin, C. Lorrain, A. Carracci). Oproti tomu je Nizozemská malba krajiny orientována na pozorování skutečnosti (Rembrandt).

V 18. století jsou zobrazovány atmosferické nálady i fantazijní představy. Ve všech evropských zemích v 19. století dochází k vzestupu krajinářství, anglické krajinářství dospívá k atmosferickému podání krajiny (M. W. Turner, J. Constable). Ve srovnání s impresionismem, který byl vnímavý k okamžiku přírodní skutečnosti. Krajinářské koncepce postimpresionismu, kubismu, fauvismu a futurismu různě reagovali na zmíněná pojetí zobrazování krajiny.

Pro směry vzniklé po 2. světové válce je motiv krajiny rovněž důležitým motivem, skrze který lze vyjádřit umělecký názor.³

2.1.3 KRESBA KRAJINY

Krajina nabízí možnost, ať už při kresbě či malbě, zobrazit atmosféru, dramatičnost a náladu, kterou v nás samotná krajina vyvolává.

Pokud se jedná o kresbu městské krajiny, stává se součástí námětu také architektura a její prvky. Pro výřez krajiny lze použít lepenkový rámeček, jehož poměry stran

3 BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 978-80-200-1909-7.

odpovídají poměru stran výsledného formátu. Pro valérové hodnoty krajinného výseku může posloužit tmavé sklo, které převede barevné vlastnosti krajiny. Především v případě jednobarevného zobrazení krajiny sklo poskytuje porovnání valérových hodnot zvoleného záběru.

Krajinářské schéma dělí obraz krajiny do tří základních plánů. Popředí, střední část a pozadí. Nejkonkrétnější částí výřezu krajiny je popředí. To pro svůj motiv volí konkrétní objekty např. stromy, kameny, které zajišťují jakýsi vstup do krajiny. Obloha je zobrazována obvykle ve vzdušném tónu, především tak, aby byla rozlišena od horizontu krajiny.⁴

2.1.4 KOMPOZICE

Kompozice jako jedna ze zákonitostí výtvarného tvůrčího procesu řeší skladbu objektů ve struktuře výtvarného díle. Zahrnuje umělcův názor na plochu, prostor, objem, symetrii, rytmus, dynamiku a statičnost, obrysy atd.⁵

Umístění jednotlivých prvků hraje roli ve výsledném působení díla. Umístění dominanty na osu obrazu zdůrazňuje vážnost, vznešenost a vyjadřuje statičnost až strnulost.

Horizontální linie vyjadřuje klid a trvání. Zmnožením vodorovných linií můžeme docílit požadovaného účinku.⁶ Pokud zdůrazníme svislé, vertikální linie, posílíme tím představu věčnosti a neměnnosti. V případě, že jsou oba směry v rovnováze, zajišťují stabilitu obrazu, jeho vážnost. Porušením rovnováhy mezi horizontálními a vertikálními liniemi vneseme do obrazu pohyb a napětí. To samé se týká nejen linií, ale také umístění samotných prvků. V případě krajinného výřezu se jedná o cestu, linii horizontu nebo vertikály stromu.

Po zobecnění těchto zákonitostí dojdeme k závěru, že veškeré umístění linií a objektů v obraze souvisí s přírodou a člověkem. Vodorovná hladina rybníků, horizontální poloha zranitelného, ležícího člověka. S tím do opozice svislá poloha stromu (pevnost, optimismus) a svislá poloha člověka značící sílu, jistotu a sebevědomí.⁷

4 TEISSIG, Karel. *Technika kresby: průvodce pracovními postupy a dějinami kresby*. Praha: Artia, 1986. Umělcova dílna.

5 BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 978-80-200-1909-7.

6 TEISSIG, Karel. *Technika kresby: průvodce pracovními postupy a dějinami kresby*. Praha: Artia, 1986. Umělcova dílna.

7 BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia,

Velmi těsně se k horizontále a vertikále váže diagonála, v jejímž případě hovoříme o směřování zleva shora napříč do pravého dolního rohu a naopak. Je prostředkem dramtizace, spěchu, pohybu či pádu. ⁸

2.2 SOUČASNÁ TVORBA

Do kontextu současné tvorby krajiny byla zvolena výstava osmi mladých českých krajinářů. Výstava nese název Rozbřesk a byla uspořádána ve Východočeské galerii v Pardubicích z roku 2018.⁹ Autoři vycházejí z historie českého krajinářství.¹⁰ Dále pak krajinářská tvorba Ivana Exnera¹¹

Díla krajinářů jsou volena s ohledem na kontext souboru prací Pohyb krajinou, které jsou stěžejní součástí kvalifikační práce. S kresbami na téma Pohyb krajinou korespondují níže zvolené kresby svou barevností, s využitím tónů černé barvy, světla a stínu.

Ivan Exner - Opatovický kanál

2.2.1 IVAN EXNER

Jako první je vložena kresba Ivana Exnera s názvem Opatovický kanál. Jedná se o kresbu tužkou na papír.¹²

1997. ISBN 978-80-200-1909-7.

8 BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 978-80-200-1909-7.

9 Dostupné z: http://www.ipardubice.cz/900_523135_vystava-rozbresk-soucasna-krajinomalba/ [cit. 20. 6. 2019]

10 Dostupné z: <https://www.iumeni.cz/kalendar-akci/vystavy-vernizaze/rozbresk-soucasna-krajinomalba-g00079x30/> [cit. 20. 6. 2019]

11 Dostupné z: <https://sophisticagallery.cz/encyklopedie/exner-ivan> [cit. 20. 6. 2019]

12 Dostupné z: <https://galeriekmoch.cz/prodej-del/ivan-exner/> [cit. 20. 6. 2019]

2.2.2 ALENA KOŽENÁ

Alena Kožená - Velký plot

Další dílo vložené do kontextu vzniklých kreseb je od autorky Aleny Kožené, jedné z autorek prací na výstavě Rozbřesk z roku 2018.¹³ Tuší na fólii vytvořila sérii výřezů krajiny.¹⁴

Lenka Falušiová - Prales

2.2.3 LENKA FALUŠIOVÁ

Lenka Falušiová je další autorkou, která vystavila své práce na výstavě současných krajinářů. Obraz Prales zastupuje autorčinu grafickou tvorbu v podobě leptu. Skrze všechna média, se kterými pracuje se obrací k lesům. Práce jsou charakteristické průhledy větvovím a hrou světla a stínu.¹⁵

¹³ Dostupné z: http://www.ipardubice.cz/900_523135_vystava-rozbresk-soucasna-krajinomalba/ [cit. 20. 6. 2019]

¹⁴ Dostupné z: <https://alenaKOZENA.webnode.cz/galerie/kresba/#a20170710-94q0192-jpg> [cit. 20. 6. 2019]

¹⁵ Dostupné z: <http://jancejkagallery.com/lenka-falusiova/> [cit. 20. 6. 2019]

2.3 TVOŘIVOST VE VÝTVARNÉ VÝCHOVĚ

Kresby vytvořené v rámci kvalifikační práce poukazují na problém spojený s tvořivostí při práci s přírodninami ve výtvarné výchově. Tato kapitola se zabývá pojmem tvořivost ve výtvarné výchově, uvádí tvořivé schopnosti a zásady tvořivého vyučování. Bude předcházet praktické části práce a bude s ní propojována.

2.3.1 TVOŘIVOST

V současné době má škola přispět k všestrannému rozvoji tvořivosti v koncepcích výchovy i vyučování. ¹⁶*Koncepce tvořivého vyučování se soustřeďuje na vytváření a aplikaci poznatků o:*

- *podstatě tvořivosti, o jejích faktorech, fázích, úrovních;*
- *tvořivých procesech, subjektech, produktech;*
- *metodách rozvoje tvořivosti;*
- *didaktických prostředcích rozvíjení tvořivosti v edukačním procesu;*
- *jejich transformaci do konkrétních edukačních programů, didaktických prostředků a strategií využívaných v praxi tvořivého vyučování.*¹⁷

Otázkami spojenými s tvořivostí se zabývá celý svět. Ve vyspělých evropských zemích a v USA se tento trend projevil v 50. letech, u nás v letech 60. Tvořivost souvisí s přirozenými potřebami člověka vedle potřeb fyziologických z psychologického hlediska s potřebou sebeuplatnění či sebevyjádření. Rozvoj tvořivých schopností lze dát do souvislosti s přípravou jedince na stále složitější úkoly, jejich řešení závisí na dalším rozvoji. ¹⁸ *Proto je nutné hledat a uplatnit takové principy, metody a formy se základními získanými poznatky, cílevědomě vyhledávat poznatky další a volit originální přístupy k řešení úkolů.*¹⁹

16 HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066368-5.

17 PODLIPSKÝ, Rudolf, Jaroslav VANČÁT, Věra UHL SKŘIVANOVÁ a Vladimíra ZIKMUNDOVÁ. *Tvořivost ve výtvarné výchově a její účinky na všeobecné vzdělávání*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2017. ISBN 978-80-261-0728-6.

18 HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066368-5.

19 HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066368-5.

2.3.2 TVOŘIVÉ SCHOPNOSTI

Zprostředkujícím článkem pro definici tvořivosti, ke které dospěli američtí psychologové V. Löwenfeld a J. P. Guilford, je šest měřitelných tvořivých schopností a to:²⁰

- *plynulost (aktivizace pamětních představ, zjištění, jak pohotově si člověk dovede vybavit slova, pojmy; zahrnuje slovní, myšlenkovou, asociční a výrazovou plynulost)*
- *pohyblivost (též flexibilita se týká užití osvojených informací)*
- *původnost (také originalita – schopnost vidět skutečnost, věci a problémy nekonvenčně, mimořádně, nově)*
- *schopnost propracování (umožňuje člověku, aby podle daných informací a na základě toho, co ví a dovede, vytvářel nové struktury)*
- *citlivost (též senzitivita je schopnost spontánně si všimnout neobvyklých věcí, postihnout jádro problému)*
- *redefinice (umožňuje, aby jednotlivec dovedl předmět nebo část vyložit jinak než dosud a aby toho uměl využít k novým účelům)²¹*

2.3.3 ZÁSADY TVOŘIVOSTI

Zásady, které by měl učitel ve své cestě tvořivého vyučování respektovat přesto, že každá cesta je individuální:²²

- *věnovat pozornost atmosféře třídy*
- *nebát se zkusit něco nového*
- *umožnit žákům, aby se nadchli k nápadům*
- *respektovat osobní výpověď žáka a jeho vnitřním světem*
- *pamatovat na tvořivou potřebu komunikace*

20 HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066368-5.

21 HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066368-5.

22 HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066368-5.

- podporovat divergentní myšlení
- přijímat chyby a umět je promíjet
- mít na mysli, že „obtížný“ žák chce uniknout nudě třídy
- vědět, že různé typy žáků se učí různým způsobem
- nepřipustit, aby se hodnocení změnilo v útlak²³

3 PRAKTICKÁ ČÁST

Praktická část zahrnuje edukační, didaktickou část s návazností na zpracovaný soubor kreseb – Pohyb krajinou. Nejprve je představena příprava odučené hodiny, následuje její reflexe a interpretace vybraných žakovských prací. Pokračuje samotnou interpretací jednotlivých kreseb, které jsou součástí praktické kvalifikační práce. V závěru praktické části jsou interpretovány jednotlivé kresby, které vznikly v rámci zadání kvalifikační práce.

3.1 DIDAKTICKÁ PŘÍPRAVA

Námět edukace: Kresba přírodninou

Inspirační východisko: příroda

Další inspirační východiska: krajinářství, přírodnina jako výtvarný prostředek

Myšlenková mapa:

příroda, krajina

krajinářství (Josef Váchal, Mrtvý les)

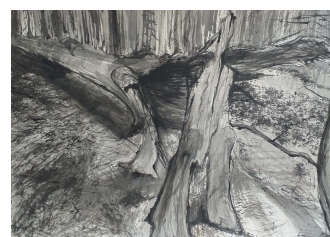
přírodnina jako uměle vytvořený výtvarný nástroj

tiskání listů apod.

přírodnina jako výtvarný nástroj

kresba přírodninou

²³ Tamtéž str. 55

Cílová skupina: 7. třída ZŠ

Časová dotace: 2h

Očekávané výstupy:

Žák vybírá, vytváří a pojmenovává co nejširší škálu prvků vizuálně obrazných vyjádření a jejich vztahů; uplatňuje je pro vyjádření vlastních zkušeností, vjemů, představ a poznatků; variuje různé vlastnosti prvků a jejich vztahů pro získání osobitých výsledků.

Žák vybírá, vytváří a pojmenovává co nejširší škálu prvků vizuálně obrazných vyjádření a jejich vztahů; uplatňuje je pro vyjádření vlastních zkušeností, vjemů, představ a poznatků; variuje různé vlastnosti prvků a jejich vztahů pro získání osobitých výsledků.

Žák vybírá, vytváří a pojmenovává co nejširší škálu prvků vizuálně obrazných vyjádření a jejich vztahů; uplatňuje je pro vyjádření vlastních zkušeností, vjemů, představ a poznatků; variuje různé vlastnosti prvků a jejich vztahů pro získání osobitých výsledků.

Žák vybírá, vytváří a pojmenovává co nejširší škálu prvků vizuálně obrazných vyjádření a jejich vztahů; uplatňuje je pro vyjádření vlastních zkušeností, vjemů, představ a poznatků; variuje různé vlastnosti prvků a jejich vztahů pro získání osobitých výsledků.²⁴

Pomůcky: různé přírodniny, tempery, voda, paleta, čtvrtka formátu A3, tužka, fix, mastné pastely

Motivace:

Změna výtvarného prostředku, práce s netradičním výtvarným prostředkem

Zadání edukace:

Dnes budeme pracovat s temperovými barvami, připravte si na lavici temperové barvy, vodu, čtvrtku formátu A3 a podložku. V dnešním bloku výtvarné výchovy

²⁴ Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

nebudeme potřebovat štětce, budeme kreslit přírodninami. Náš výtvarný úkol bude mít několik fází. Během první hodiny si vyzkoušíme, co všechno se dá přírodninami na papír vytvořit. K dispozici máte krabici s různými přírodninami, ze které si vyberete libovolný počet a libovolné druhy přírodnin. V první fázi se pokuste zjistit, jaké otisky přírodnina zanechává, zkoušejte temperové barvy různě ředit. Přírodniny do barev můžete namáčet. Poté se pokuste přírodniny po papíře různě otáčet a tiskat. Využívejte k otištění vždy různou sílu a různě naředěnou barvu. Volba barevnosti je na vás. Nesnažte se vytvořit na formát papíru nic konkrétního. Vaším úkolem je, vytvořit abstraktní obraz. Co je to abstrakce a jaké má charakteristické rysy jsme zopakovali v úvodu. Po první hodině vznikne abstraktní, nekonkrétní kompozice. Snažte se abstraktní kompozici zachovat, bude to důležité k další fázi našeho výtvarného úkolu. Pokud máte zaplněný formát, použijte fix nebo obyčejnou tužku a hledejte na čtvrtce tvary, které vám připomínají něco konkrétního. Objevený tvar vždy obtáhněte a hledejte další.

Reflexe:

Reflexe probíhá formou reflektivního dialogu nad rozloženými vzniklými pracemi v rámci celé skupiny žáků. Vyučující klade připravené reflektivní otázky a žáci na ně reagují. Zároveň se učitel přizpůsobuje reakcím žáků.

Už jste někdy kreslili přírodninami? Máte ve výtvarné výchově podobnou zkušenost? Jak se vám s přírodninami pracovalo? Pokuste se roztřídit vzniklé práce do skupin na základě znaků a rysů, které je spojují a okomentujte. Jaký konkrétní tvar či objekt jste na formátu našli? Co vám připomíná? Všimne si ještě někdo jiného tvaru, který není označený?

Hodnocení:

Hodnocení prací probíhá formou reflektivního dialogu.

Propojení s jinými předměty:

Uvedená edukace lze propojit s poznatky z hodin přírodopisu, dále je možná na základě práce s přírodninami v rámci výtvarné výchovy výroba herbáře či jiné pomůcky do hodin přírodopisu. *(např. pojmenování jednotlivých druhů přírodnin, výroba herbáře pomocí techniky tištění přírodnin a jejich detailů, tabulka od květu k plodu)*

3.1.1 REFLEXE ODUČENÉ HODINY

Hodina proběhla podle mých představ, všichni se zapojili do práce s přírodninou. Některým žákům trvalo déle, než odpoutali strach a využili všech vlastností, které jim práce s přírodninou umožnila. Jiní byli s prací dříve hotovy a začali pracovat na druhé fázi úkolu (hledání konkrétních objektů).

I přes zdůrazňování o požadavek výsledné abstrakce se v jednom případě objevila po první fázi úkolu kompozice s konkrétním zobrazením. Jedna z dívek namalovala přírodninami strom (*viz Obrázek 1 a 2*), v pozadí žlutooranžovou plochu, která připomíná sluneční záři. Když se v tento moment pozastavím nad pracemi žáků a průběhem odučené hodiny a vztáhnou vzniklý konkrétní objekt k mé diplomové práci, svoji povahou se nejvíce přibližuje k poslední fázi realizace mé praktické diplomové práce. Přírodninou namalovala obraz, na němž je konkrétní prvek a to strom. Jako motiv je navíc zvolen strom, stejně jako v kresbách výsledného cyklu Pohyb krajinou.

Druhá práce, která se vymykala byla charakteristická nápisy (*viz Obrázek 3*), které byly vepsány mezi minimum otisků. Žák zde využíval přírodninu jako psací nástroj. V pravém dolním rohu je schématicky nakreslená postava. Celkově práce připomíná kresbu dřívkem, nebo perem. Zvolené barvy jsou velmi světlé, lze z nich vyčíst žákovo tápání a obavy namočit přírodninu do přiměřeného množství barvy. V závěru hodiny se však obavy pomalu vytratili a autor výkresu vyzkoušel několik otisků.

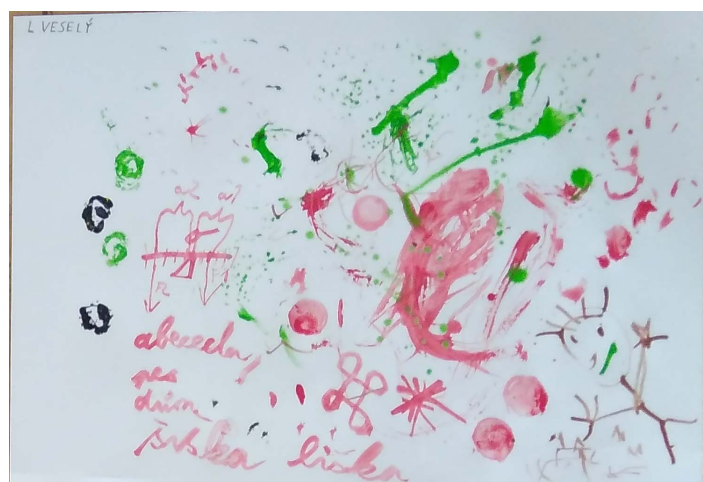
Dvě vymykající se práce, které výše popisuji porovnáám. To, co je pro obě práce společné je to, že se svým způsobem zpracování liší od zadání, tím i od všech ostatních prací, na kterých je zadání respektováno. Obě práce spojuje fakt, že na obou formátech nalézáme konkrétní objekty. V prvním případě strom, v druhém postavičku, hvězdičku jako symbol a slova zapsaná pod sebou. Autorka, která zobrazila strom používala velmi dynamické tahy a nanášela pastózní barvu. Dokonce barvy nenanášela přímo z tuby, ale míchala je. V prvním případě je použita vodová barva. Dívka se nebála práce s přírodninou, její výtvarný projev působil sebevědomě.

Obrázek 1: strom průběh

Obrázek 2: strom

Obrázek 3: písmo

Ve všech ostatních případech, kde byla pravidla zadání dodržena, vznikly žákovské práce související se seznámením kreslicího prostředku, hledáním požadovaných tahů a struktur a objevování nepředpokládaných textur (viz *Obrázek 4-8*). Žáci, kteří brali poctivě v úvahu zadání, vytvořili abstraktní kresby, lišící se především zvolenou barevností, zaplněním plochy, hustotou barvy, mírou tlaku a tím spojenou dynamikou tahu.

Obrázek 4

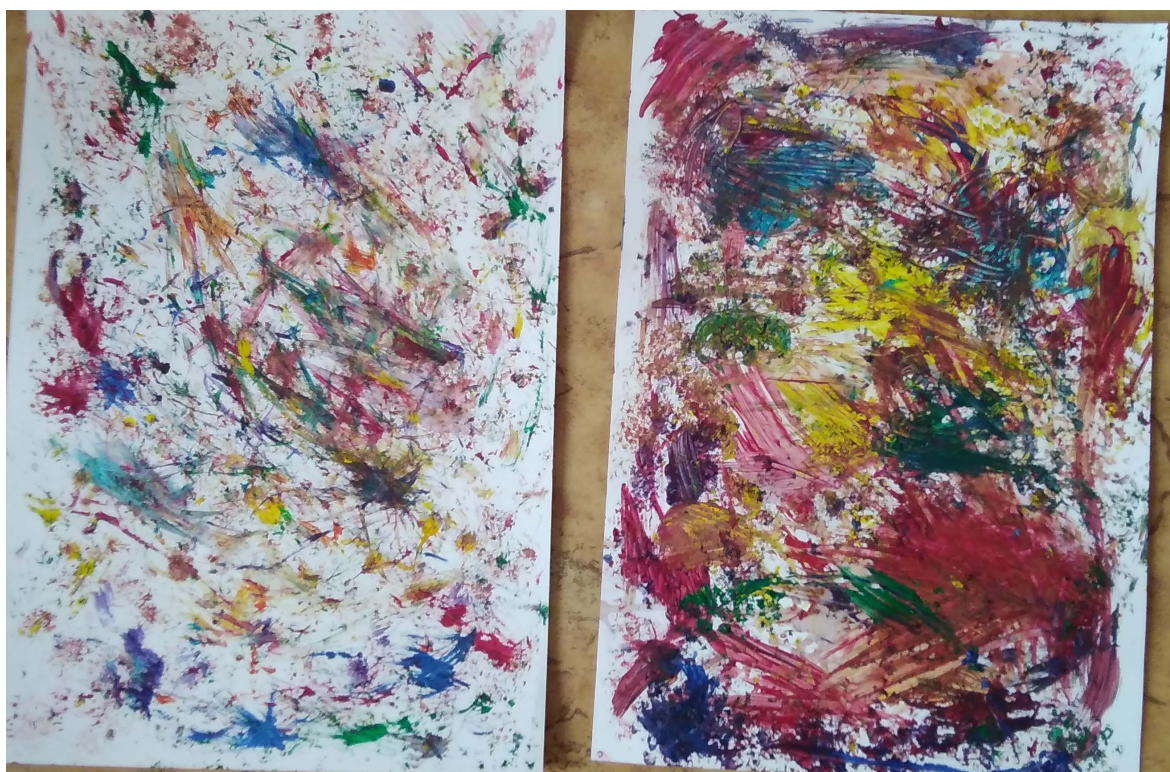
Obrázek 5

Obrázek 6

obrázek 7

obrázek 8

Vznikly také podobné dvojice prací přímo v lavici (viz Obrázek 9). Vliv na takto vzniklé práce měla především volená barevnost, v mnoha případech použití stejných barev.

Obrázek 9

Do reflektivního dialogu se zapojila většina žáků, vznikl spíše opačný problém, že chtěli všichni žáci hovořit co nejdříve o své práci. Průběh dialogu nad vzniklými pracemi hodnotím kladně, protože se většina měla zájem zapojit do diskuze. Reflexe proběhla po každé hodině zvlášť. Nejprve po první hodině zkoumání struktur, které je přírodnina schopna otisknout, a po druhé hodině na základě vyhledaných konkrétních objektů. Často vznikaly různé příběhy, které autor práce po svém interpretoval.

3.2 POHYB KRAJINOU

Poslední kapitola nese název tématu diplomové práce. Tedy Pohyb krajinou. Bude zde popsán průběh práce, skici a jednotlivé fáze tvorby. Následně budou interpretovány jednotlivé obrazy v pořadí, ve kterém byly nakresleny. Jak jsem se již v úvodu zmínila, zadání diplomové práce ve mně evokovalo pohyb krajinou po papíře. Na základě své první asociace jsem se rozhodla použít k vytvoření kreseb pouze přírodniny, jako jednotlivé části krajiny, které se „hýbou“ po papíře.

3.2.1 SOUBOR KRESEB

Jedná se o cyklus šesti kreseb krajiny zachycující převážně stromy v různých podobách v jednotlivém či hromadném zobrazení. Všechny kresby jsou zachyceny na kartonu velikosti B1. Jeden z nich zastupuje větší formát a to 103 x 180 cm. Z toho 3 kresby na výšku a 3 na šířku.

3.2.2 SKICI

Samotnému vzniku kreseb předcházelo několik návrhů, postupné spojování otisků jednotlivých přírodnin. První návrhy na kresbu přírodninou byly realizovány přímo v terénu, nejčastěji formou otisků různých popadaných větví, šišek Otisky zanechávaly stopu tahem, švihem, kapáním, kutálením či poklepáváním zvolených přírodnin. Na základě prvního seznámení s přírodninou jako prostředkem pro kresbu jsem vybírala přírodniny, které budou nejvhodnější pro moji další práci. Pozorovala jsem, jakých tahů a ploch je která přírodnina schopná. Na základě pozorování jsem získala přehled, jaká z přírodnin vytvoří jemný rastr, jaká bude vhodnější pro nanesení barvy ve větší ploše.

3.2.3 PRŮBĚH

Společný všem kresbám je barevný podklad, který byl nanesený malířským válečkem před samotným procesem kresby. Malířský váleček byl použit pouze pro sjednocení a přípravu plochy na jednotlivé kartony. Výsledné kresby jsou ztvárněny výhradně přírodními materiály. Výsledné kresby mají svým stylem nejbližší ke kresbě perem či dřívkem. K těmto nástrojům by pravděpodobně byla zvolena tuš. Vzhledem k velikosti formátů byla pro kresbu přírodninou volbou černá akrylová barva. Dále černá akrylová barva zvolená za účelem podpoření temné atmosféry krajiny. K dispozici jsem měla tři misky s barvou, různě naředěnou, od nejméně syté po sytější. Postup při využívání barev se výrazně nelišil. Co se týká barevnosti, obraz jsem začala budovat od nejsvětějších míst po ta nejtmavší. Po nalezení nejsvětějších míst jsem nanesla světle šedý odstín černé, ta nejsvětější místa v podobě prosvítání světla jsem však nechávala zcela nezaplňená pouze v barvě podnatřené plochy obrazu.

V závěru jsem použila přímo akrylovou barvu pro intenzivně tmavé části obrazů.

S ohledem na výrazové prostředky jsem kresbu začínala plochami a postupně jsem

ji pomocí skvrn, linií a drobných kresebných detailů dotvářela.

Výsledný dojem závisí na použití přírodnin zvolených k nanášení barvy, samotná barevnost, kompozice a výběr zobrazených objektů.

3.2.4 KRESEBNÉ PROSTŘEDKY (VIZ PŘÍLOHY)

Výběr jednotlivých kresebných prostředků, hrál velmi důležitou roli. Rozdílné bylo použití čerstvých a suchých přírodnin. Čerstvá přírodnina vytvořila jemný tah, suchá přírodnina zanechala kontrastní stopu v podobě hrubých tahů. Vysledovat se také dalo, který nástroj zanechá více stop naráz po jednom tahu. Některé první návrhy související s průběhem práce připomínají kresbu dřívkem, která je ve výtvarné výchově celkem běžná. Podobnost vznikla na základě použití dutých stébel, nahrazujících právě zmíněné dřívko určené obvykle ke kresbě tuší.

Dále jsem využívala přírodniny buď jako jednotlivé kresebné prostředky, nebo jsem z několika kusů vyrobila jeden. Svázáním pomocí provázku lze vyrobit nástroj pro zhotovení několika čar jedním tahem. Takto vyrobený nástroj byl úsporou času především, když se jednalo o velké formáty a potřeby stejné tahy několikrát zopakovat.

3.2.5 PŘEDLOHA

Každá z kreseb vychází z fotografické předlohy. Všechny fotografie jsou mé vlastní vyfotografované za účelem mé diplomové práce. Obvykle je kresba kopií fotografie s ohledem na kompozici, jinde je kompozice upravena přímo pro výslednou kresbu. Jedná se přeskupení jednotlivých objektů na fotografii. Jedná se o fotografie tuzemské krajiny.

3.3 INTERPRETACE JEDNOTLIVÝCH KRESEB

Protože se sytost, hustota černé barvy i použité kresebné prostředky v podobě přírodnin liší, budu následně interpretovat jednotlivé kresby s ohledem na jejich zvláštnosti. Popíši, jaké přírodniny při tvorbě převažovaly, jaká technika je použita v jednotlivých částech obrazu a proč. Obrazy budu interpretovat v pořadí jejich vzniku. V závěru budu srovnávat znaky společné a odlišné pro jednotlivé obrazy a skupinu obrazů jako celek.

3.3.1 OBRAZ 1, VELIKOST B1, FORMÁT NA VÝŠKU (VIZ PŘÍLOHY)

V první interpretaci se zabývám kresbou na výšku. Ústředním motivem jsou listnaté stromy. Vzhledem k tomu, že kůra stromů je zachycena poměrně zblízka, použila jsem výtvarný prostředek, který by zajistil vykreslení hrubé kůry stromu. K těmto účelům obvykle sloužila smrková šiška, která po roztřepení a nasazení kolmého tahu vytvořila dojem kůry stromu a zobrazila jednotlivé drážky. Různý tlak na kreslicí nástroj zaručil odlišnost světla a stínu kůry. Šiška smrku byla vhodná svou hrubostí nejen pro vykreslení kůry, ale byla svým průměrem vhodná také pro ztvárnění samotného kmenu všech stromu. Bylo nutné nástroj opakovaně namáčet do barvy, napojit na stávající tah, případně ho v některých částech rozšířit (viz krajní stromy). Výhoda suché šišky často používané pro nakreslení kmenů spočívala v tom, že tah se nikdy nedal přesně zopakovat. Tímto nástrojem nelze dosáhnout vícekrát stejného tahu, stejně jako nelze najít do detailu stejnou strukturu kmene stromu. Tento fakt ovlivňuje také hustota nanesené barvy.

3.3.2 OBRAZ 2, VELIKOST B1, NA ŠÍŘKU (VIZ PŘÍLOHY)

Oproti první kresbě je následující motiv umístěn na šířku formátu. Vyobrazen je vyvrácený strom ze země i s jeho kořeny. Motiv se nachází uprostřed smíšeného lesa a z pohledu diváka se stává jeho dominantou. Protože se jedná o úplné vyvrácení jednotlivého stromu, umístila jsem objekt uprostřed obrazu. Na základě toho, že se jedná o vývrat stromu, zřejmě vinou silného větru, použila jsem sytou barevnost. Roli ve volbě použitých tónů hrálo prostředí temného lesa. Motiv se nachází uvnitř lesa, nikoliv podél lesní cesty. Světlá plocha se nachází v pravé části obrazu, což koresponduje s částí listnatého lesa, který je však dokreslen tmavými tahy zobrazujícími větve stromů. Tím se vyvažuje celková sytost obrazu. Obraz je ale převážně nakreslen jednolitými tóny šedé, která působí ponuře a podtrhuje atmosféru vyvráceného stromu, který se nachází uprostřed lesa.

3.3.3 OBRAZ 3, FORMÁT B1, NA VÝŠKU (VIZ PŘÍLOHY)

Motiv stromu na obrazu 3 zastupuje klidnou atmosféru zobrazení krajiny. Přestože jsou součástí kompozice stromy, hlavním motivem Obrazu č. 3 se stává skála. Popředí obrazu vyplňuje zem tvořená z jehličí hlíny a drobných větví. Výřez krajiny na popisované kresbě působí klidným dojmem. V obraze převažuje světlo, nejedná se o přírodní výjev uprostřed tmavého lesa. Protože se jedná o motiv skály, příliš

stromů zde není, proto je les naznačen jemným tónem až v pozadí obrazu. Jediné prvky, které mohou působit odlišným a rušivým dojmem jsou cesta a strom. Úzká, nepřístupná cesta, která se stáčí okolo části skály a strom v horním pravém rohu, rostlý mírně do oblouku. Také tahy použité pro sestavení krajinného výřezu odpovídají klidnému pohledu do krajiny. Pro docílení tohoto charakteru bylo použito suché stéblo, které nahradilo funkci dřívka a umožnilo preciznost tahů a posloužilo pro dokreslení potřebných detailů.

3.3.4 OBRAZ 4, FORMÁT B1, NA ŠÍŘKU (VIZ PŘÍLOHY)

Čtvrtý obraz je třetímu opakem. Padlý strom umístěný diagonálně podtrhuje dramatickou atmosféru v obraze nejen svým umístěním, ale také rozštípnutým koncem kmene. Motiv padlého stromu jsou přizpůsobené tahy tak, aby působily dynamicky. Barva byla nanášena do ztracena a to zejména v části kmene, která je rozštěpená v důsledku pádu. Kresebným prostředkem se stal svazek drobných větví namáčený v barvě, postupně od nejsvětějšího odstínu černé, až po nejtmavší. Ta je nanášena především v místě zlomu kmene. Jednolitě plochy šedého odstínu kopírující tvar hladkých částí kmene jsou nanášeny luční trávou. Právě čerstvé přírodniny, měkkého charakteru nanášely barvu jemně a zajistily nanášení barvy rovnoměrně na plochu. Obvykle krátkými tahy do stran se postupně barva spojila v plochu. Oproti tomu suchá šiška či větvička vyjádřila strukturu suchého a hrubého stromu, především ulomeného konce kmene. Obraz číslo 4 patří v souboru k jednomu z propracovanějších, nenacházíme zde však takové detaily jako v předcházející kresbě, ve které dominuje skála. Okolí padlého stromu není podáno příliš detailněji. Je kladen důraz na dynamiku tahů zobrazovaného okolí, aby byla podpořena celková dramatika a dynamika obrazu.

3.3.5 OBRAZ 5, FORMÁT B1, NA VÝŠKU (VIZ PŘÍLOHY)

Pátý obraz bude interpretován především na základě kontrastů, které lze na obraze pozorovat. Kontrastním je pro předposlední kresbu zastoupení jehličnaté části lesa v levé horní části obrazu a listnatých stromů v části pravé. Mezi těmito skupinami stromů jsou umístěny dva šikmo rostoucí stromy. Levá část obrazu vyplněná skupinou jehličnatých stromů působí díky vertikálnímu zobrazení staticky. Statičnost obrazu je narušena dvěma do sebe zaklíněnými stromy uprostřed obrazu. Stromy směřují diagonálně do levého horního rohu a stávají se jeho dominantou, která směrem růstu

vybočuje od ostatních stromů zobrazených v popisovaném krajinném výřezu. Větve jednoho ze stromů jsou zaklíněné do větví jehličnanů a tak s nimi splývají.

Další kontrast je naznačen v podobě tahů a množství použité barvy, pokud hovoříme o horní části obrazu, zejména o větvích stromů. Část levá je na první pohled tmavší, vytvořená opakujícími se, téměř totožnými tahy. Světlo je naznačeno pouze místy.

Pravá část je naopak z větší části tvořena pouze světlem (podkladem kresby).

Dokresleny jsou suchou větvičkou jednotlivé větve zasahující z pravé strany do krajinného výřezu. Jednotlivé lístky jsou naznačeny klepáním přírodniny, která zajistila nesourodou strukturu. Opět také na základě množství a hustoty nanášené barvy.

3.3.6 OBRAZ 6, FORMÁT 103 × 180, NA ŠÍŘKU (VIZ PŘÍLOHY)

Poslední a největší kresba souboru zachycuje pařez stromu, který je hlavním motivem. Je umístěn diagonálně směrem z levého dolního rohu do pravého horního. Horní část pařezu je přirozeně nakloněna doleva, k čemuž došlo vyvrácením silných kořenů.

Kořeny stromu vyplňují spodní část kresby a jsou vytvořeny šiškami a vyrobeným svazkem drobných, suchých větviček. Drobné větve svázané dohromady zajistily svým vysušeným stavem ostré tenké linky, které naznačují rozvětvení kořene do všech stran a tím i charakter kořene, který je obvykle na svém konci zakončen drobnými větvemi a kořeny. Struktura mezi kořeny v pravé části obrazu naznačuje drobné keře, které prorůstají mezi kořeny. Je vytvořena kutálením rozevřené smrkové šišky. Ve spodní části tmavé, drobné, dynamické tahy vykreslují zem s drobnými větvemi, kořeny a hlínou, která je vidět pod kořeny v důsledku jejich vytržení ze země.

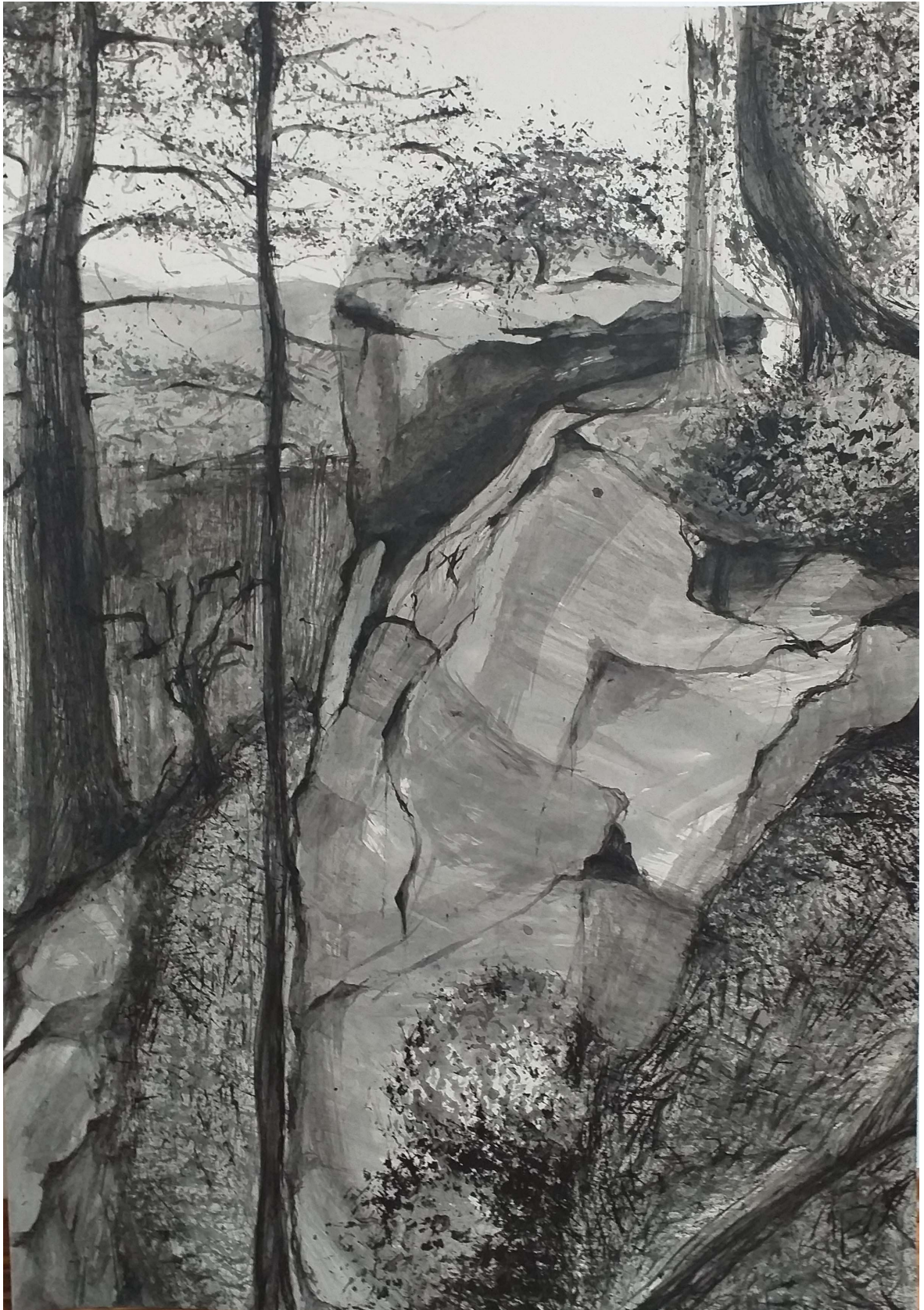
4 PŘÍLOHY

Obraz 1

Obraz 2

Obraz 3

Obraz 4

Obraz 5

Obraz 6

kresebný nástroj - ukázka 1

kresebný prostředek - ukázka 2

5 ZÁVĚR

V závěru bych ráda shrnula průběh tvorby kreseb a ohlédla se za odučenou hodinou, ve které jsem se pokusila uplatnit poznatky získané během vlastní práce.

Prvotní návrhy související se začátkem tvorby souboru výsledných kreseb spočívaly v hledání možností tahů a struktur s využitím různých druhů přírodnin. Na balicí papír vznikaly nekonkrétní stopy a tahy, na základě kterých bylo možné zjistit, jaké možnosti nabízí každá ze zvolených přírodnin a k jakému účelu by mohly být v následném budování kompozice využity. V další fázi docházelo k prvním pokusům budování kompozice a k prvnímu využívání přírodnin jako plnohodnotného kresebného prostředku. První pokusy spočívaly také ve výrobě kreslicího prostředku prostřednictvím svázání drobných větviček či lučních trav. Postupně docházelo k upevnění techniky s ohledem na výběr vhodných přírodnin a na použití tónů černé barvy. Upevnění techniky umožnilo kresby propracovat do větších detailů a klást důraz na světla a stíny.

Na základě návrhů, pokusů a skic vzniklo 6 kreseb vytvořených výhradně přírodninami, 5 kreseb formátu B1 a jeden formát velikosti 103 × 180.

Poznatky získané v průběžných fázích kreslení byly použity přímo v odučené hodině. Cílem hodiny bylo použití přírodnin jako kresebného prostředku s důrazem na tvořivost v hodinách výtvarné výchovy, která bývá často při práci s přírodninami potlačována na základě použití přírodnin v roli „tiskátek“. Následně pak vznikem totožných prací, a tím potlačením tvořivosti ve výtvarné výchově.

Výsledkem se stává, že i přírodnina může plnohodnotně nahradit kreslicí prostředky ve výtvarné výchově, tím umožnit změnu, experiment, novinku – motivovat tak žáky a zároveň s nástrojem pracovat tím způsobem, že nepotlačí jejich tvořivost, nevzniknou stejné práce, ale rozdílné. Je možné zobrazit netradičním nástrojem jakýkoliv motiv nebo téma. Dalším přínosem je, že netradiční kresebný či malířský nástroj umožňuje zanechání různých stop, struktur, které nejsou totožné.

6 RESUME

In conclusion, I would like to summarize process of drawing and look back at the lesson in which I tried to apply the knowledge gained during my own work.

The initial suggestions related to the beginning of the creation of the set of final drawings were based on the search of sketches and structures whilst using different types of nature. Non-specific traces and strokes were created on the wrapping paper, on the basis of which it was possible to find out which qualities each of the selected natural products offers and for what purpose they could be used in the construction of the composition. In the next phase, there were the first attempts to build the composition and to use the natural products for the first time as a full-fledged drawing tool. The first attempts were also made in the production of a drawing tool by tying tiny twigs or meadow grasses. Gradually the technique has been improved with regard to the selection of appropriate natural products and the use of black tones. Mastering the technique has made it possible for the drawings to go into greater detail and emphasize lights and shadows.

Based on designs, experiments and sketches, 6 drawings, 5 B1 and one 103 × 180 format were created exclusively by nature.

The lessons learned in different stages of drawing were used directly in the lesson. The aim of the lesson was to use nature as a drawing tool with emphasis on creativity in art lessons, which is often suppressed when working with natural products in the role of "printers". As a result identical pieces are created and creativity in art education is thus suppressed.

As a result, the product of nature can also fully substitute drawing tools in art education, thus enabling change, experiment and novelty in order to motivate pupils and at the same time work with the tool in such a way that they do not suppress their creativity and produce diverse work. It is possible to display any topic with a non-traditional tool. Another benefit is that an untraditional drawing or painting tool makes it possible to leave various tracks and structures that are non-identical.

7 SEZNAM POUŽITÝCH ZDROJŮ

BALEKA, Jan. *Výtvarné umění: výkladový slovník : (malířství, sochařství, grafika)*. Praha: Academia, 1997. ISBN 978-80-200-1909-7.

HAZUKOVÁ, Helena a Pavel ŠAMŠULA. *Didaktika výtvarné výchovy*. 2. přeprac. vyd. Praha: Karolinum, 1991. ISBN 80-7066368-5.

PODLIPSKÝ, Rudolf, Jaroslav VANČÁT, Věra UHL SKŘIVANOVÁ a Vladimíra ZIKMUNDOVÁ. *Tvořivost ve výtvarné výchově a její účinky na všeobecné vzdělávání*. Plzeň: ZČU v Plzni, 2017. ISBN 978-80-261-0728-6.

TEISSIG, Karel. *Technika kresby: průvodce pracovními postupy a dějinami kresby*. Praha: Artia, 1986. Umělcova dílna.

Internetové zdroje:

Dostupné z: <http://jancejkagallery.com/lenka-falusiova/> [cit. 20. 6. 2019]

Dostupné z: <https://alenakozena.webnode.cz/galerie/kresba/#a20170710-94q0192-jpg> [cit. 20. 6. 2019].

Dostupné z: http://www.ipardubice.cz/900_523135_vystava-rozbresk-soucasna-krajinomalba/ [cit. 20. 6. 2019].

Dostupné z: <https://galeriekmoch.cz/prodej-del/ivan-exner/> [cit. 20. 6. 2019].

Dostupné z: <https://sophisticagallery.cz/encyklopedie/exner-ivan> [cit. 20. 6. 2019].

Dostupné z: <https://www.iumeni.cz/kalendar-akci/vystavy-vernissage/rozbresk-soucasna-krajinomalba-g00079x30/> [cit. 20. 6. 2019].

Dostupné z: http://www.ipardubice.cz/900_523135_vystava-rozbresk-soucasna-krajinomalba/ [cit. 20. 6. 2019].

Dostupné z: <http://www.nuv.cz/file/159>

8 SEZNAM OBRÁZKŮ

Pokud není uvedeno jinak, obrázky pochází z vlastních zdrojů.

Ivan Exner – Opatovický kanál <https://galeriekmoch.cz/prodej-del/ivan-exner/>

Alena Kožená -Velký plot

<https://alenakozena.webnode.cz/galerie/kresba/#a20170710-94q0192-jpg>

Lenka Falušíová - Prales <http://jancejkagallery.com/lenka-falusiova/>

myšlenková mapa:

<https://www.rodina.cz/scripts/album/photo.asp?id=1961557>

http://www.vachal.cz/ukazky/sumava/Mrtvy_les.jpg